

НМАУ імені П. І. Чайковського. К. : КДВМУ ім. Р. М. Глієра, 2002. Вип. 21. Музичний твір як творчий процес. С. 113–121.

3. Голощук О. О., Сорока Р. О., Шкоба В. А. Програма Steinberg Cubase SX. Виконання основних операцій, частина 1 : методичні рекомендації для студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Луцьк, 2022. 22 с.

4. Голощук О., Сорока Р., Шкоба В. Монтаж та обробка звуку в музичному редакторі AVID Technology Pro Tools 12 : методичні рекомендації для студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Луцьк, 2022. 21 с.

5. Голощук О. О. Вплив музично-інформаційних технологій на розвиток сучасного музичного мистецтва. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтв: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (с. Світязь Шацького району Волинської області, 16–18 червня 2023 року) ; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Львів – Торунь : Liha-Press, 352–356 с. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-317-3-100>.

6. Камінський В. Електронна та комп'ютерна музика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів із спеціальності «Музичне мистецтво». Львів : «Сполом», 2001. 212 с.

7. Ракунова І. М. Нові композиторські технології (на прикладі творчості Алли Загайкевич) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03; Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. К., 2008. 16 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-630-3-34>

ЗВУКОЗАПИСИ У ВІДОБРАЖЕННІ ЖАНРОВО-СТИЛЬОВОЇ ПАНОРАМИ ТВОРЧОСТІ БАНДУРИСТІВ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖЖЯ

Дугчак В. Г.

*доктор мистецтвознавства, професор,
завідувачка кафедри музичної україністики та народно-
інструментального мистецтва*

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Бандурне мистецтво є самотнім і неповторним явищем української музичної культури. Спираючись на традиції історичного кобзарства минулого, упродовж ХХ століття воно перетворилося на важливий засіб національної самоідентифікації українців як в умовах

радянської тоталітарної системи, так і серед еміграційних спільнот, поза межами українських етнічних територій. Вдосконалення конструкції бандури, зокрема її уніфікація, хроматизація та впровадження механізмів тонального перемикування, суттєво розширили виконавські можливості інструмента. Це особливо позначилося на розвитку інструментального виконавства, розширенні множини вокально-інструментальних та інструментальних жанрів, урізноманітненні стильового репертуару, утвердженні та трансформації ансамблевих форм музикування. Виконавські форми бандурного мистецтва отримали поширення на різних рівнях – аматорського, навчального, професійного, у сольному та ансамблевому варіантах. Важливу роль у популяризації бандурного мистецтва відіграв звукозапис, який зафіксував не лише еволюцію розвитку бандурного виконавства, але й його жанрово-стильову динаміку.

Звукозаписна спадщина посідає важливе місце серед здобутків української культури. У процесі розвитку звукозаписної справи сформувалася окрема галузь джерелознавства – дискографія, яка охоплює опис та систематизацію аудіоматеріалів: оформлення платівок, каталоги, переліки, тематичні рубрики періодичних видань із анотованими списками записів, інформацією про виконавців, нотографією, рецензіями та спеціалізованими виданнями. Таким чином, дискографія постає своєрідною музично-виконавською бібліографією. Звукозаписи відображають мистецькі досягнення певної історичної доби, фіксуючи творчі пошуки діячів культури у сфері виконавства, техніки гри та співу, репертуарних і жанрових пріоритетів, а також естетичні потреби слухачької аудиторії [2]. До звукових джерел належать першочергово традиційні носії – платівки, касети та компакт-диски. Їх використання поширюється і на трансляції – засобами радіо, згодом телебачення, а нині в інтернет-просторі та на сучасних аудіо- і відеоплатформах.

Традиційний репертуар кобзарів-бандуристів, який був зафіксований у нотних записах з кінця XIX ст. – початку XX ст. (М. Лисенка, О. Русова, пізніше Ф. Колесси, К. Квітки і Лесі Українки), окреслив основні жанрові напрями кобзарської спадщини: вокально-інструментальну – епічну (думи, історичні пісні), духовну (псалми, канти, колядки, щедрівки), ліричну та жартівливо-сатиричну (пісні), а також інструментальну – танці. Всі вони мали винятково сольний вимір [3].

Поширення звукозаписної продукції стало важливим чинником розвитку бандурного виконавства. Зафіксовані в аудіозаписах зразки кобзарського мистецтва дали можливість зберегти та відтворювати характерні риси виконавської стилістики й традиційної манери співогри. Вони сприяли подальшому розвитку окремих жанрових напрямів, формуванню особливостей інтерпретації репертуару в різні історичні періоди, а також відображали специфіку використання різновидів бандурного інструментарію – діатонічних і хроматичних

інструментів, бандур київського, харківського та інших типів – у процесі акомпанементу та сольного виконавства.

Показово, що розвиток звукозапису в бандурному мистецтві став ще одним маркером процесів академізації, розвитку освітніх процесів навчання бандуристів, появи самовчителів і підручників, формуванню нових напрямів репертуару та виконавських форм. Упродовж ХХ – початку ХХІ століття сфера звукозапису розвивалася надзвичайно інтенсивно. Однак у радянській Україні ця галузь, як і загалом мистецьке життя, перебувала під жорстким контролем ідеологічної системи та цензурних обмежень. Натомість українська еміграція й діаспора стали важливими осередками збереження національної культурної традиції, активно підтримували популяризацію творчості українських митців, особливо творів духовного та патріотичного спрямування. У зарубіжному середовищі, де українські виконавці часто були обмежені у можливостях повноцінної концертної чи гастрольної діяльності через фінансові та організаційні труднощі, саме звукозапис нерідко ставав головним способом комунікації зі слухачкою аудиторією. У багатьох випадках він виконував функцію основної форми існування українського музичного життя поза межами Батьківщини, забезпечуючи поширення й утвердження української музичної культури в інонаціональному середовищі [1, с. 291]. Разом із тим значна частина цієї звукозаписної спадщини сьогодні ще не отримала належного наукового осмислення, оскільки багато матеріалів зберігаються на застарілих аналогових носіях або перебувають у закордонних архівних і приватних колекціях. Це зумовлює необхідність їх пошуку, цифрового опрацювання, систематизації та подальшого комплексного дослідження.

Розвиток бандурного виконавства чітко зафіксований у звукозаписах. Це стосується сольних записів митців початку ХХ ст. – Василя Ємця, Івана Бондаренка, пізніше Михайла Теліги. Вони засвідчують початковий етап академізації бандури – нові напрями репертуару (інструментальні фантазії, варіації), новітні авторські обробки народних пісень, а також акомпанемент іншим виконавцям (наприклад, Василя Ємця співакці Софії Вербицькій). Інструмент впевнено демонструє віртуозність можливостей на основі свого удосконалення.

Розвиток ансамблевого напрямку в бандурному мистецтві дав потужний сплеск новим зразкам звукозаписів – і у колективних формах різного типу (однорідних та мішаних), і у жанровій панорамі. До творення репертуару залучаються виконавці і професійні композитори, розвивається аранжувальна сфера. Саме завдяки аранжуванням бандурний репертуар охоплює багату стильову множину – від епохи бароко і ренесансу до класицизму і романтизму. Також формуються тематичні напрями виконавства і звукозапису, наприклад шевченкіана [5].

Динаміку розвитку виконавства бандуристів України та української діаспори на основі звукозаписів можна простежити у кількох важливих

напрямах. Насамперед це стосується жанрової сфери, де представлені як суто інструментальні, так і вокально-інструментальні форми музикування. Важливим показником є також форма виконавства, що охоплює сольні виступи чоловіків і жінок, а також ансамблеве музикування – як однорідне за складом, так і мішане. Окремий аспект становить темброве розширення бандурного звучання. У звукозаписах простежується використання не лише сольної бандури, а й її поєднання з іншими музичними інструментами – скрипкою, лірою, сопілкою, флейтою, ударними, камерними чи симфонічними оркестрами, а також із синтезованими електронними тембрами.

Сольний репертуар бандуристів діаспори вирізняється значною різноманітністю. До нього входять автентичні фольклорні жанри, зокрема думи та історичні пісні, духовна музика – канти й псалми, академічні народно-інструментальні твори, авторські композиції та обробки народних мелодій. Поряд із цим у виконавській практиці представлені твори популярної музики, напрями World Music та New Age. Саме ці напрями вперше були представлені у звукозаписах В. Ємця, З. Штокалка, В. Мішалова, Ю. Китастого та ін.

В Україні слід відзначити важливу тенденцію фемінізації бандурного мистецтва, яка також зафіксована у звукозаписах другої половини ХХ ст. Це творчість Г. Менкуш, Л. Посікіри, С. Мирводи, а також численних тріо бандуристок, пізніше квітетів і великих ансамблів. Важливу роль у розвитку бандурного мистецтва відіграло й удосконалення самого інструментарію, що проявилось у переході від діатонічних моделей бандури до хроматичних конструкцій із розширеними технічними можливостями. Особливо яскравими здобутками позначена звукозаписна творчість в діаспорі – записи З. Штокалка, Капели бандуристів ім. Т. Шевченка та ін. Зміни торкнулися і виконавської стилістики. У звукозаписах можна простежити співіснування автентичної традиційної манери виконання, професійного академічного стилю, фольклорно-аматорських форм музикування, а також новітніх авангардних експериментів.

Отже, звукозаписна спадщина бандуристів України та української діаспори ХХ – першої чверті ХХІ століття є важливим джерелом для дослідження еволюції бандурного виконавства. Вона дає можливість простежити розмаїття виконавських форм, жанрово-стильові зміни, специфіку репертуару та особливості інтерпретації у різних історичних і культурних умовах. Аналіз аудіоматеріалів дозволяє не лише відтворити процес розвитку сольного, ансамблевого й акомпануючого музикування, але й виявити роль бандурного мистецтва у збереженні національної традиції, формуванні культурної пам'яті та популяризації української музичної спадщини у світовому мистецькому просторі.

Література:

1. Дутчак В. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. 488 с.+ 72 іл.
2. Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії. Львів – Вашингтон : Видавництво Українського Католицького ун-ту, 2003. 288 с.
3. Dutchak V. Epic repertoire in the work of ukrainiandiaspora bandura players 20 – the beginning of the 21st century: principles of performing creativity and soundrecording. *Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context* : scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025. Pp. 69–90. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-592-1-5>
4. Dutchak V. Sound recording dynamics in bandura art of ukrainian diaspora in the xx – the beginning of XXI centuries. *Culture and arts in the educational process of the modernity* : collective monograph / A. I. Dushniy, V. G. Dutchak, Yu. Medvedyk, I. O. Stashevskaya, etc. Lviv – Toruń: Liha-Pres, 2019. Pp. 17–37. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-143-8/17-37>
5. Dutchak V. Shevchenkiana in the art of bandura players of the ukrainian diaspora: repertoire, performance, recording (to the 210th anniversary of Taras Shevchenko’s birth). *Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context* : scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2024. P. 54–79. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-449-8-4>